

ТВОРЧИСТЬ ЯК МОЖЛИВІСТЬ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СПОСІБ ЗДОБУТТЯ СВОБОДИ

*І. М. САВИЦЬКА, кандидат філософських наук, доцент
Я. О. МАТВІЄНКО, студент**
*Національний університет біоресурсів і
природокористування України
E-mail: isavitskaya@gmail.com*

Анотація. Здійснюється дослідження сутності творчості свободи, розкривається природа творчої самореалізації особистості як прояв її внутрішньої свободи. Творчість визначається як основний механізм самовдосконалення та саморозвитку особистості. Зазначається, що свобода особистості є проблемою самореалізації індивіда засобами вибору його світоглядної та життєвої позиції.

Ключові слова: *творчість, самореалізація, звільнення свідомості, особистість, свобода вибору, міра, громадянське суспільство*

Свобода та творчість, їх співвідношення викликало інтерес філософів у всі часи, і ніколи ці поняття не були і навряд чи будуть визначені вичерпно. Однак, розуміння цього не має перешкоджати створенню робочих понятійних конструкцій, які нині актуалізувалися необхідністю вирішення складних сучасних проблем. Так, проблематичність феноменів творчості та свободи, а, можливо, і відносна недостатність їх дослідження стимулювала теоретичну спробу розв'язати ці питання з принципово інших позицій. Творчість може бути хибною та ілюзорною і, попри все, вона буде допомагати особистості занурюватись в особливий світ – вільний від буденності, сповнений естетичним спогляданням та творенням. Саме у творчості – виправдання людини, визначальний крок на шляху її сходження до трансцендентного. ХХ століття було відзначене зміною цінностей, приниженням цінності особистості, безвідповідальністю. Однак, є сподівання на подолання чи, принаймні, пом'якшення глобальної кризи, яке має здійснитись шляхом радикальної, внутрішньої трансформації людини та її поступовим сходженням до того вищого рівня свідомості й зрілості, котрий має взаємоузгоджувати поняття свободи особистості та її

* Науковий керівник - кандидат філософських наук, доцент І. М. Савицька

© І. М. Савицька, Я. О. Матвієнко, 2016

відповідальності. Сьогодні наше суспільство відчуває колосальну потребу у людях вільних, ініціативних, творчих, тому важко не погодитись зі словами Е.Фромма, який зазначав: «Я вірю в здатність людини до самовдосконалення, та сумніваюся, чи зможе вона досягти мети, якщо невдовзі не прокинеться» [7, с. 70].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Засобом звільнення свідомості від жорстких детермінацій та здобуття свободи, беззаперечно, є творча самореалізація особистості. За висновками відомих мислителів (Бердяєв М., Виготський Л., Каган М., Леонт'єв О., Маслоу А., Фромм Е.) для формування цілісної, творчої особистості необхідна саме вільна, нерідко інноваційна, творча діяльність. На їхній погляд, у творчій діяльності важливі не лише творче мислення та уява, але і підсвідомість та набутий раніше досвід. Ідеї щодо значущості світоглядних установок у людському світовідношенні загалом та пізнавальній діяльності зокрема розроблялись В. Андрущенко, І. Бичком, Б. Новіковим, Л. Подолянко, М. Поповичем, Л. Слободянюком, В. Слюсарем, В. Табачковським, Н. Хамітовим, В. Шинкаруком тощо.

Метою дослідження є виявлення взаємозв'язку та взаємозумовленості понять творчості та свободи людини, здійснення аналізу феномену творчості як можливості самореалізації особистості та способу здобуття свободи як однієї з фундаментальних цінностей людського існування. Актуалізуючи зазначену проблематику, автор зазначає, що в ній найзагальнішим чином відображені потреби реформування соціокультурного простору через реалізацію в можливості стати активним суб'єктом діяльності сформованого «Я».

Результати дослідження та їх обговорення. Історія життя всього людства – це послідовність творчих актів, створення нових форм соціальних інститутів, нових відносин. Творчість являє собою здібність людини, яка виникає в процесі діяльності на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу, що задовольняє багатоукладність суспільних вимог. Проблема творчості досліджується з позицій різних наук і наукових напрямів. Філософський розгляд творчості передбачає відповідь на питання щодо можливості творчості з погляду породження нового. Творчість — це відкриття об'єктивних цінностей. Цим і пояснюється загальне (інтерсуб'єктивне) значення результатів творчості і характер творчої діяльності. Саме об'єктивна цінність з її характерними властивостями рухає творчою особистістю, визначає специфічні особливості творчого процесу». З погляду гносеології творчість розглядається як процес виникнення нового знання, переходу від невідомого до відомого.

В історії філософії проблематика вибору як вольового акту самовизначення і самореалізації людини розглядалася досить широко, по-різному визначались природа і суть творчості. Визначаючи людину як особистість, що усвідомлює свою відповідальність за власну життєдіяльність, засновники світової філософії атестували вибір, що об'єктивується у конкретних рішеннях і вчинках як міру особистісної свободи, її найважливіший критеріальний показник. Основою для самореалізації творчої особистості, безперечно, є творча діяльність, котра характеризується творчою активністю, цілеспрямованістю, свободою вибору засобів самовираження та ступенем соціально активної «задіяності» людини у суспільних відносинах. За висновками відомих учених (Виготський Л., Гваттарі Ф., Дельоз Ж., Каган М., Кехо Дж., Леонтьєв О., Маслоу А., Моляко В., Фромм Е., Т.де Шарден), для формування цілісної, творчої особистості необхідна саме вільна, нерідко інноваційна, творча діяльність. На їхній погляд, у творчій діяльності важливі не лише творче мислення та уява, але і підсвідомість та набутий раніше досвід. А ще підкреслюється те, що творча діяльність, як акт вільного волевиявлення особистості, апіорі передбачає досягнення унікального результату. Дослідники вважають, що людина, яка творить — це, перш за все, людина вільна, бо творець, передусім, повинен мати свободу в пошуку та визначенні засобів досягнення мети. Адже без вільного вибору засобів мета виступає у вигляді невизначеного ідеалу, до якого можна прагнути та не мати можливості для його реалізації. У процесі творчої діяльності формуються й удосконалюються такі психологічні та морально-духовні особистісні якості, як нестандартне, новаторське мислення, винахідливість, вміння інтенсивно міркувати, логічність мислення, розсудливість, здатність до аналізу, самостійність, воля, почуття гідності, комунікабельність, безпосередність, впевненість у своїх силах, цілеспрямованість, наполегливість, розвинені уява та фантазія, вміння у звичайному бачити незвичайне, прагнення до самовдосконалення, натхненність, ентузіазм, захопленість певною справою, творчий підхід до роботи, здатність до візуалізації, розвинена інтуїція, спостережливість, розкутість у творчій самореалізації, усвідомлене прагнення до самоактуалізації та самовираження. [6, с. 12]. Людина, яка творить — це, перш за все, людина вільна, бо творець, передусім, повинен мати свободу в пошуку та визначенні засобів досягнення мети. Адже без вільного вибору засобів мета виступає у вигляді невизначеного ідеалу, до якого можна прагнути та не мати можливості для його реалізації. На наш погляд, творчою може бути тільки вільна особистість, а результативність розвитку її творчого потенціалу, безумовно,

залежить від меж відповідної свободи та внутрішньої (психологічної, емоційної, художньо-творчої) розкнутості людини. Творчість може бути хибною та ілюзорною та, попри все, вона буде допомагати особистості занурюватись в особливий світ – вільний від буденності, сповнений естетичним спогляданням та творенням. Саме у творчості – виправдання людини, визначальний крок на шляху її сходження до трансцендентного.

Микола Бердяєв, який розглядав творчість як фундаментальну характеристику людини, суть якої полягає у прирості, збільшенні, створенні нового, якого ще не було в світі, виділив три основні елементи творчості: перший - свобода, що існувала до Бога і виступає як потенціал новизни, другий - талант, хист, геній. Хист свій творець одержує від Бога і тому є «знаряддям божественної справи у світі». Третім елементом творчості, за Бердяєвим, виступає вже створений Світ, в якому творчість відбувається і з якого творчість черпає матеріал. Творчість є просвітлення буття. Через людину - творця природний і соціальний світ сходить до Бога. Творчість священна, відповідь людини на заклик Бога і зустріч з ним. Мета творчого запалу, стверджував Микола Бердяєв, досягнення іншого життя, іншого світу, сходження в буття. Досягнення творчого акту - книга, картина чи правова установа. Вільна споконвічно творчість перестає бути творчістю в своїх продуктах в культурі, що подібно осадкам, випадає в світ і підморожується нормами, заборонами, законами, статусними положеннями тощо. Ця трагічна ситуація, говорив Микола Бердяєв, ставить питання про сенс творчості [2, с.89-101].

Український дослідник Л. Подолянко зазначає, що здатність до творення свободи – відмінна риса зрілої особистості, вона є межею між вмінням користуватися вже наявними дарами свободи і потребою в її здійсненні. [4, с.45]. В свою чергу, Б. Новіков, аналізуючи категоріальний статус цього поняття, з'ясовує його відмінність від суміжних понять «розвиток» та «креативність», поділяючи в цілому позицію тих, хто розуміє під креативністю переважно психологічний аспект нестандартного мислення і діяльності. Він справедливо наголошує, що творчість виступає не лише у значенні індивідуально-психологічної самодіяльності суб'єкта, але й у суспільно-узагальненому об'єктивованому вигляді. Такий погляд на сутність творчості надає проблемі свободотворення праксеологічного вияву, що має винятково важливе значення в контексті реального діяльного розуміння можливостей людини і людства в цілому впливати на умови свого існування. Творчість, підкреслює Б. Новіков, є діяльність створення, освоєння і

використання «культурної культури», процес, «двоєдиними моментами якого є творчість свободи і свобода творчості» [3, с.165].

Отже, на наш погляд, творчою може бути тільки вільна особистість, а результативність розвитку її творчого потенціалу, безумовно, залежить від меж відповідної свободи та внутрішньої (психологічної, художньо-творчої) розкнутості та свободи людини. Спроможність особистості до творчої діяльності можна також розглядати як індивідуальне вираження загального. Так, багато вітчизняних і закордонних науковців зазначають, що свобода у творчій діяльності окремого індивідууму все ж таки має узгоджуватися з певними моральними імперативами суспільства [3,4,5]. Таким чином, можливим стає висновок, що у сучасних умовах свободу варто розглядати і як фактор творчої діяльності, і як важливий засіб формування духовно багатого, творчої, посправжньому вільної особистості, яка, за словами Е. Фромма, дійсно є «феноменом космічного значення» [7]. Думка Демокріта про те, що людина – це «малий світ», «мікрокосмос» залишається актуальною і сьогодні, адже людина як мікрокосмос, що переборює внутрішню роз'єднаність психічного і фізичного, постійно прагне до єдності, гармонії одного та іншого. В неї розум і фантазія є окремими функціями, що приховані в глибинах її людського «Я», і допомагають їй знайти своє місце в світі, в який вона прийшла. Врешті-решт «Я» і «світ» мають з'єднатись, як з'єднується душа і тіло. Проте таке взаємопроникнення «Я» і «світу» можливе лише через інтуїтивне «вживання» індивіда у світ, а до такого «вживання» спроможна лише та людина, яка не зациклюється на своїй приреченості, безпомічності, а через творчу діяльність вона знаходить сили реалізуватись як особистість. Світ особистості незмірно широкий, він охоплює все багатство її душі та її відносин у світі культури. У своїй творчості вона має неодмінно відступити від якихось усталених стереотипів та норм, від чогось загальновідомого й загально-прийнятого. Зосереджуючи в собі неповторні можливості активного осмислення дійсності, творча особистість збільшує надбання людської культури та історії. Проте закономірність і особливість історико-культурного процесу полягає в тому, що продукт творення індивідуальної особистості за її оригінальним, неповторним задумом і втіленням у матеріалі стає культурною цінністю лише за умови набуття ним загального соціокультурного значення.

ВИСНОВКИ

Отже, тільки високий рівень свободи в суспільстві дозволяє забезпечувати саморегуляцію та саморозвиток як окремої особистості, так і різних соціальних груп, що складають сучасний

соціум. Свобода – це попередня умова творчої діяльності, у тому числі, і у галузі соціальної творчості. Іншими словами, від кількості ступенів свободи безпосередньо залежить кількість пропонуваніх рішень різноманітних проблем, що постійно виникають у суспільному житті. Можна стверджувати, що свобода індивіда пояснюється, ґрунтуючись на самовизначеності людини у своїх діях. Свобода людини має характерні онтологічні виміри, тісно пов'язана з певними формами буття як зовнішньої відчуженої природи, так і внутрішнього, духовно-екзистенційного стану окремого індивіда. Засобом же звільнення свідомості від жорстких детермінацій та здобуття свободи є творча самореалізація особистості. Саме у творчості – виправдання людини, відповідний крок на шляху її сходження до трансцендентного. Творчість постає втіленням свободи. Але задля її розуміння потрібно враховувати діалектичний зв'язок свободи з творчістю, тому що для усвідомлення своєї свободи людині насамперед необхідна активізація творчого начала. Разом з тим, і свобода, і творчість в рівній мірі потрібні для творення власного «Я» людини.

Отже, вільна людина – творець своєї власної долі. Здійснюючи свій життєвий вибір, вона одночасно визначає і свій життєвий шлях. Справжні поціновувачі вибору, зауважує А. Камю, «якщо їм доводиться здійснювати вибір у нашому світі, – вони роблять його на користь лише такого суспільства, де правителем буде не суддя, а творець» [2, с. 65]. Саме творчість є найбільшим знаковим проявом внутрішньої свободи особистості.

Список літератури

1. Бердяев Н. Философия свободы / Н. Бердяев. – М.: Интерпартнер-МКС, 1990. – 288 с.
2. Камю А. Творчество и свобода // Изнанка и лицо: сочинения / А. Камю. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс; Харьков: Изд-во «Фолио», 1998. – 864 с.
3. Новиков Б. В. Творчество и философия.- К.: Изд-во при Киев. гос. ун-те, 1989. –164 с.
4. Подоляню Л. А. Свободотворчість як призначення людини // Мультиверсум: Філософський альманах: збірник наукових праць – К.: Український центр духовної культури, 2001. – №25. – С.45-53.
5. Слюсар В. М. Феномен свободи в культурній самореалізації особистості: монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 256 с.
6. Савицька І. М. Феномен свободи як звільненої свідомості: філософсько-антропологічний дискурс: автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.04 / Інна Миклошівна Савицька; Нац. пед. ун-т

ім. М. П. Драгоманова. - К., 2011. - 20 с.

7. Фромм Э. Искусство любить // Кредо. - Спб.: Азбука-классика, 2005. – 219 с.

References

1. Berdjaev N. (1990). Fylosofyja svobody. [Philosophy of freedom]. Moscow, Russia. Ynterpartner-MKS, 288.

2. Kamju A. (1998). Tvorchestvo i svoboda // Iznanka i lico: sochinenija / [Creativity and freedom // Wrong Side and face: essays]. Moscow, Russia. ZAO Izd-vo JeKSMO-Press; Har'kov: Izd-vo «Folio», 864.

3. Novikov B. V. (1989). Tvorchestvo i filosofija [Creativity and Philosophy]. Kiev, Ukraine, Izd-vo pri Kiev. gos. un-te, 164.

4. Podoljanko L.A. (2001). Svobodotvorchist' jak, pryznachennja ljudynty. [Freedom of creativity as destiny of man]. Mul'tyversum: Filofofs'kyj al'manah: Zbirnyk naukovyh prac'. Kiev, Ukraine,: Ukrai'ns'kyj centr duhovnoi' kul'tury. 25, 45-53.

5. Sljusar V. M. (2012). Fenomen svobody v kul'turnij samorealizacii' osobystosti: monografija. [The phenomenon of freedom in cultural self-identity]. Zhytomyr, Ukraine, Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 256.

6. Savyc'ka I. M. (2011) Fenomen svobody jak zvil'nenoi' svidomosti: filofofs'ko-antropologichnyj dyskurs. [Savitskaya I.M. The phenomenon of freedom as a liberated consciousness: philosophical-anthropological discourse]. Kiev, Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University. 20 s.

7. Fromm Je. (2005). Iskusstvo ljubit' // Kredo. [The Art of Loving // Credo]. Spb., Russia. Azbuka-klassika, 219.

ТВОРЧЕСТВО КАК ВОЗМОЖНОСТЬ САМОРЕАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ И СПОСОБ ПОЛУЧЕНИЯ СВОБОДЫ

И. М. Савицкая, Я. О. Матвиенко

Аннотация. Осуществляется исследование сущности творчества свободы, раскрывается природа творческой самореализации личности как проявление ее внутренней свободы. Творчество определяется как основной механизм самосовершенствования и саморазвития личности. Отмечается, что свобода личности является проблемой самореализации индивида средствами выбора его мировоззренческой и жизненной позиции.

Ключевые слова: *творчество, самореализация, освобождение сознания, личность, свобода выбора, мера, гражданское общество*

**CREATIVITY AS AN OPPORTUNITY TO SELF-REALIZATION
AND METHOD FOR PRODUCING OF FREEDOM**

I. M. Savytska, Y. O. Matvienko

Annotation. *Carry out research entities creative freedom, reveals the nature of creative self-realization as a manifestation of her inner freedom. It determines the nature of creativity as the main mechanism for self-improvement and self-development. Individual freedom is a problem of the individual self-realization by means of the selection of its world outlook and attitudes.*

Keywords: *creativity, self-realization, liberation of consciousness, identity, freedom of choice, a measure of civil society*

УДК 111.85:81

**КРАСА, СИМВОЛІЗМ ТА АЛЕГОРИЗМ У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ
ЕСТЕТИЦІ**

***I. Г. СИДОРЕНКО, кандидат філософських наук, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
E-mail: limans@i.ua***

Анотація. *Розглянуто окремі питання естетичної теорії, які були розроблені у середньовічній період європейської культури. У даній роботі покладається за мету простежити взаємозв'язок середньовічної ментальності з категорією краси та поняттями символізму й алегоризму. Середньовічні автори розробили своєрідні концепції краси, обґрунтувавши її вияв у чуттєвому світі проекцією божественного. Семіотичне багатство середньовічного світу розуміється як вияв метафізичного явлення.*